

ТАЄМНИЦІ ІСТОРІЇ

В. А. Смолій, В. С. Степанков

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ

1648–1676

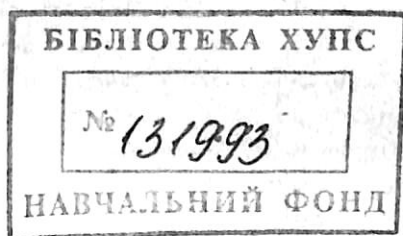
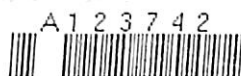
94(477)
С 51

ТАЄМНИЦІ ІСТОРІЇ

В. А. Смолій, В. С. Степанков

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ

1648–1676

Київ
ДРІЙ

ББК 63.3(4 Укр)

С51

Смолій, Валерій

С51 Українська національна революція (1648–1676) /
В. А. Смолій, В. С. Степанков. — К. : Арій, 2016. —
480 с. : іл. — (Таємниці історії)

ISBN 978-966-498-508-3.

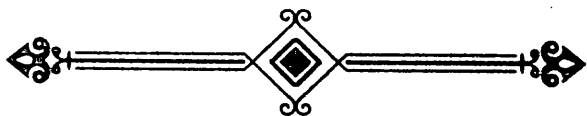
У цьому виданні на ґрунтовній джерельній базі та з урахуванням досягнень вітчизняної та світової історичної думки в царині дослідження революційних рухів раннього нового часу зроблено спробу представити феномен Української революції XVII ст. в сукупності та взаємодії його політичних, соціальних, економічних і ментально-свідомісних складових, а також показати її роль і місце в українській та європейській історії.

Розрахована на вчителів, наукових працівників, викладачів та студентів вищів, а також широкий читацький загал.

ББК 63.3(4 Укр)

ISBN 978-966-498-508-3

© В. А. Смолій, В. С. Степанков, 2016
© Видавництво «Арій»®, 2016

ВІД АВТОРІВ

У середині — другій половині XVII ст. українське суспільство сколихнула подія, яка докорінним чином змінила політичний і соціальний розвиток українських земель, призвела до утворення національної держави — Українського Гетьманату, відіграла винятково важливу роль у розвитку національної свідомості, збагаченні арсеналу засобів і методів національно-визвольних рухів українців. По суті, йдеться про складний суспільно-політичний феномен раннього нового часу, породжений специфікою перебігу історичного процесу на етнічному українському ареалі і типологічно споріднений з масштабними соціальними рухами в ряді країн Центральної і Західної Європи, що вступали в період вироблення кардинально відмінних від середньовічних суспільних відносин.

Революція 1648—1676 рр. не лише внесла нову якість в боротьбу українського соціуму за незалежність і право на самостійне державне існування. Її прямі чи опосередковані впливи продовжували визначати цивілізаційний поступ України протягом кількох наступних століть. Цілком зрозумілим є і сьогоdnішній інтерес громадськості до доби Національної революції — адже події понад 350-літньої давнини виявилися напрочуд подібними до тих, що переживає нині українська спільнота. Зокрема, надзвичайно важливим і актуальним залишається досвід революції XVII ст. в розбудові держави, захисті її суверенності, соціально-економічній і зовнішній політиці, конфесійній і етнічній сферах, у виробленні ідеї, яка виступала б об'єднавчою засадою для населення різних регіонів України.

Чухліб Т. Секрети українського полівасалітету. Хмельницький — Дорошенко — Мазепа. — К., 2011.

Чухліб Т. Український гетьманат: проблеми міжнародного утвердження. — К., 2007.

Чухліб Т. В. Переяслав 1654 року та проблема міжнародного утвердження Українського гетьманату. — К., 2003.

Шевченко Ф. П. Політичні та економічні зв'язки України з Росією в середині XVII ст. — К., 1959.

Яковлева Т. Гетьманщина в другій половині 50-х років XVII століття. Причини і початок Руїни. — К., 1998.

Яковлева Т. Руїна Гетьманщини. Від Переяславської ради-2 до Андрусівської угоди (1659—1667 рр.). — К., 2003.

Яковлів А. Українсько-московські договори в XVII—XVIII віках. — Варшава, 1934.

ЗМІСТ

Від авторів	3
-------------------	---

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ. Українська революція та європейський революційний рух раннього нового часу: у пошуках типологічної спорідненості	6
Історіографічний образ Української революції	6
Типологізація, хронологічні межі, періодизація та соціальна база революційної боротьби в Україні	29
Українська революція в системі європейських революційних рухів раннього нового часу	43

РОЗДІЛ ДРУГИЙ. Наростання в українському суспільстві опозиційних настроїв польському політичному режиму. Початок Української революції	65
Загострення комплексу суперечностей в основних сферах життєдіяльності українського соціуму	65
Наростання суспільно-політичного конфлікту в Речі Посполитій	80
Підготовка і початок збройного виступу на Запорозжжі. Перші перемоги	89
Піднесення революційної боротьби влітку – восени 1648 року	104

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ. Національно-визвольні змагання українців у 1649 — першій половині 1651 років	119
Українсько-польське воєнно-політичне протистояння зими—літа 1649 року.....	119
Облога Збаража. Зборівська битва	133
Українсько-польська війна зими—весни 1651 року ..	147

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ. Між Берестечком і Батогом: боротьба за незалежнення козацької України	165
Битва під Берестечком	165
Завершення воєнної кампанії 1651 року	185
Батозька перемога	205

РОЗДІЛ П'ЯТИЙ. Селянська війна 1648 — першої половини 1652 років. Закладення основ соціальної політики	222
Переростання соціального протесту в Селянську війну.....	222
Засади соціальної політики гетьманського уряду.....	237
Поява нових соціальних орієнтирів. Зміна принципів формування соціальної лінії поведінки.....	254

РОЗДІЛ ШОСТИЙ. Злам польської і становлення української політичної системи.....	265
Становлення політичної системи українського суспільства	265
Особливості національного інституту політичної влади	276
Політичні відносини та норми їх регулювання	298

РОЗДІЛ СЬОМИЙ. Зародження української державної ідеї. Боротьба за створення національної держави .	318
Формування наріжних принципів української державної ідеї.....	318

Вироблення програми державного будівництва та боротьба за її реалізацію	332
Створення Української держави, її особливості та функції	342

РОЗДІЛ ВОСЬМИЙ. Вплив геополітичного фактора на результативність Національної революції.

Боротьба української дипломатії за збереження революційних завоювань	359
Ускладнення геополітичної ситуації у зв'язку з розгортанням революційної боротьби. Становлення української дипломатичної служби	359
Мета та основні напрями зовнішньої політики уряду Б. Хмельницького на початковому етапі революції	375
Українсько-московський договір 1654 року та геополітичне становище Української держави у другій половині 50-х років XVII ст.	390

РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТИЙ. Завершальна стадія Української національної революції

Громадянська війна 1658—1663 років. Її політичні та соціально-економічні наслідки	403
Піднесення національно-визвольної боротьби у 1663—1667 роках. Об'єднавчі проекти українських гетьманів	434
Загострення політичного протистояння у 1668—1676 роках. Поразка революції	451

Джерела та література	471
-----------------------------	-----